

DISSERTATIO

INAUGURALIS MEDICA

DE

GENESI MORBORUM

ERUDITOS AFLIGENTIIUM

QUAM

CONSENSU ET AUCTORITATE MAGNIFICI DOMINI PRAESIDIS ET
DIRECTORIS, SPECTABILIS DOMINI DECANI, NEC NON CLARIS-
SIMORUM DOMINORUM PROFESSORUM IN ALMA AC CELEBERRIMA
REGIA SCIENTIARUM UNIVERSITATE, PESTINI, PRO
OBTINENDO

GRADU MEDICINAE DOCTORIS

CONSCRIPSIT,

JOANNES HORVÁTH

NOBILIS HUNGARUS ZEMPLINIENSIS

Theses adnexae defendentur in Universitatis Palatio ma-
iori die 3 Augusti anni 1836.

BUDAÉ

TYPIS REGIAE SCIENT. UNIVERSITATIS HUNGARICAE.

EXCELLENTISSIMO AC ILLUSTRISSIMO

DOMINO DOMINO ·

COMITI

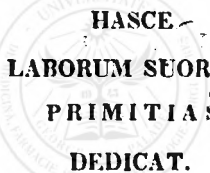
ANTONIO MAJLÁTH

DE

SZÉKHELY

**REGNI PRO-CANCELLARIO, INCLYTI COMITATUS ZEMPLINIENSIS
SUPREMO COMITI, ACTUALI INTIMO STATUS CONSILIARIO,
SACRAE CAESARIO-REGIAE ET APOSTOLICAE MAJESTATIS
CAMERARIO etc. etc.**

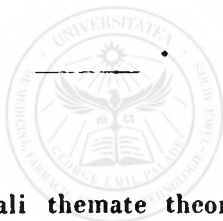
V I R O
DE PATRIA MERITISSIMO
EX SINGULARI VENERATIONE

HASCE
LABORUM SUORUM
PRIMITIAS
DEDICAT.

Auctor.

Prooemion.

Pro inaugurali themate theoreticam lucubrationem practicae praeponere mihi placuit. Scripsi itaque de passionibus eruditorum, non quod plenam pathologiae imaginem mihi profunda concesserit. scientia, nec quod novae horum morborum theoriae condendae animus fuerit aut vires: sed quod hoc objectum huc adusque per paucos tantum decantatum non ampliorem, sibi vindicet experientiam, atque intellectus rationisque magis pateat lumini. In quo opusculo numero absolutum quid non me

praestare potuisse, quod limae criticae subiici dignum foret, benevolus lector lubens indulget.

Dabam Pestini die 3 Augusti 1836.

AUCTOR.

De Vita Literatorum.

§. 1.

Nomen literatorum, nunc arctiores, nunc ampliores limites inter restringitur, ut sint, qui hoc insigne nomen omni, quorumcunque munus circa res versatur ad literas spectantes, tribuunt, sintque rursus, quibus non nisi hoc nomine condecorari placeat, qui scientiis excolendis atque perficiendis omne navant studium vitamque dicant suam. Attamen summa effectuum, gradu solum discrepantium analogia, quos eruditorum munus lato strictoque significatu sumtum in processus vitalis modificatione, producit, me permovet, ut literatos sensu latiori praeponerem strictiori.

§. 2.

Itaque loquendum est de literatorum passionibus, quarum nascatur ut firma idea, paucis prius rem attingemus verbis. Vitae generis eruditorum tantam esse vim in omnem vitalem activitatem, ut nulla sit actio organica, nulla organi functio, quae inde non multifarias patiatur in vitae suae manifestatione modificationes, alienationesque, non flocci profecto non faciendas, hinc fit, ut omnis inde pendeat sanitas relativa, et princeps statuatur momentum in genesi morborum.

§. 3.

Siquidem vera sanitatis idea constare nequit nisi vita integra destinationi humanae respondeat, atque si ea destinatio humana censetur, quod homo vivat vitam vegetativam, vitam animalem, atque vitam altiozem, quae consistit in operationibus mentis: eam in vita literatorum modificatioem summe generalem offendimus, ut depressa paulo vita vegetativa, atque animali, altior sit vita intensa, cui paucis elucubrandae diutius inhaerendum.

§. 4.

Vita altior mentis operationibus est peragenda, quae vitam vere humanam reddit, eaque sola hominem ad summum dignitatis humanae splendidissimumque fastigium extollit. Cum vero haec prae aliis in eruditis maxime eminet priorem meretur propinguiozemque considerationem. Diversissimas esse, quibus activitatem suam, mentis humanae operationes, prodit, cuique perbene notum, omnes vero tam arcto interse jungi nexu, ut se invicem adjuvent, se se sustentent, atque excipiant. Quae singulae varium quum admittant culturae gradum, eumque variis in operationibus hand raro summe differentem, patet, cur alius in alias nonnunquam accrescat vigor, ut reliquae consopitae fere, et vinculis quasi strictae videant. Merito itaque contenditur, omnes hasce ex unico redundare principio activo, quod varia manifestatione activitatem exerit suam.

§. 5.

Quum nulla principii activi habeat locum manifestatio, nisi quae sit per substratum materiale, sua quoque organa requirit omnis mentis officientia, quibus illa gravissima est ad ipsam mentem relatio, ut sugge-

stas, atque susceptas naturae externae imagines, et quas ipsa mens producit, et reproducit, cogitationum simulacra, huic ipsi obversentur atque praesentent, huiusque rursus reactiones recipiant spontaneas. Organa haec summae dignitatis, nomine organorum sensuum internorum venientia, sensorium constituunt commune, atque centrum uniens totius systematis nervosi. Omnis itaque mutatio, quam processus vitalis per mentis operationes patitur, primo exsurget insensorio communi, quo mediante per nexum varium organicum supra omnem diffundetur organismum humanum.

§. 6.

Quae si ita sint, mentis efficientia proximo influet in processum vitalem in substrato eiusdem materiali vigentem, et per hunc ipsius organisationis rationem afficiet. Quae processum vitalem concernunt, mutationes haud aliae esse possunt, quam quas in incitatione atque vegetatione animadvertere licebit. Incitationis mutatio contingens in organis ex substantia nervea potissimum constructis, motum nervosum imprimis incitatum exhibebit, quum mentis actio non alias, nisi stimuli leges, sequi valet. Hanc ipsam stimuli vim intendit major sanguinis ad sensorium adpulsus, factorum simul vitalium ratione mutata. Hac ratione efficitur, ut sub moderata mentis operatione, moderatum provocetur motus nervosi augmentum verum, cum energiam eiusdem, tum celeritatem intendens. — Non minor erit vegetationis mutatio. Stimuli actio cum aucto motu nervoso vividiores simul vasorum sensorii reactionem excitans justo majorem laticis purpurei copiam allicit, quam quae vasorum capacitati ad normam respondentem conveniat. Validiorem inter vitae factores conflictum inde provocari, atque productionis organicae augmentum effici cum consumptione aequae validiori,

obscurum erit nemini. — His itaque in unum innectis patet, per mentis operationes verum processus vitalis in organo sensorii communis augmentum invitari quod moderatum inter salutatis adhuc sphaeram continetur. Id ipsum vero vitae augmentum gradu discrepare in divorsarum operationum manifestatione, ut pote multifariam reactionis intensitatem sibi expetentium, per suam cuilibet esto. Quid? quod eadem mentis efficientia pro ratione vigoris vitalis antea quam in toto corpore, tum in organo sensorii praepriis praesentis, vires vitales haud aequabilimodo ubique intendat.

§. 7.

Vitalis haec in organo cerebralibus ratio suum influxum exeret: 1) in ipsius mentis efficientiam. 2) In incitationem totius organismi, et 3) in eiusdem productionem organicam.

1. Mentis humanae activitas licet vitam cerebralem intendat, eadem tamen in ipsam mentis efficientiam ut reagat, necesse est, quod ex relatione mentis humanae ad organa sensuum internorum in §. 5. adducta abunde patet. Vita itaque cerebrialis elata mentis quoque operationibus alacritatem communicabit suam, illi prae aliis, in qua exercenda mentis tunc activitas eminent.

2) Incitationem totius organismi in intimo nexu versari cum vitali ratione in sensorio communi vigente, constat. Triplex vero commercium hoc loco in censum vocandum: a) cum sensibus externis, b) cum systemate nervoso ganglioso, c) cum systemate musculari voluntatis nisi obtemperanti.

a) Organo sensuum externorum, magnam totius systematis nervosi partem constituentium, gravis est nexus organicus cum illis sensuum internorum, qui altiorum adhuc ex eo nanciscitur dignitatem, quod iidem sensus externi praecipuum materierum penum menti huma-

nae suppetant, ex quibus cognitiones sibi et proprium mundum creat, nec ulla fieri possit mentis in mundum externum reactio, nisi quae per sensus externos dirigatur. Varius autem pro varia mentis operatione in organo sensuum externorum cernitur incitationis status, ut sint mentis operationis, quae cum alacriori sensuum externorum activitate peraguntur, sintque rursus, quae eorundem sensuum activitatem pedissequam languentem habeant. His autem fusius illustrandis alius adhuc erit locus.

b) Nexus intercedens inter systema nerveum cerebrale interque gangliosum, leges antagonismi quum potissimum sequatur, efficit, ut incitato processu vitali in systemate cerebrale vitalis vigor in systemate ganglioso paulo deprimatur, cuius rei effectus per varias vitae vegetativae functiones palam reddentur. Hanc vero incitationis relationem antagonisticam in ratione directa constitutam esse, ratio dictat atque experientia confirmat.

c) Motus muscularis per voluntatis imperium directus, cum sensorio communi in nexu positus, qui per consensus leges regitur, eam sub intensiori sensorii activitate experitur mutationem, ut consensus normalis paulo imminuatur. Singularem tamen ad motum muscularem voluntarium rationem involvit varium eruditorum officium, quippe quod validiorem nunc saepius tamen minus consonum variorum organorum motum, nunc vero plurimorum musculorum voluntariorum requiem exquirat. Quid? quod variae corporis positurae summum hic exercent influxum.

3) Qualis sub hac processus vitalis conditione exurgat productionis organicae ratio, paucis exponat sequentia. In organismo ex generali actionis vitalis lege fundatur relatio mutua systema nervosum inter et vasorum, qua fit, ut eminens vitae vigor in utroque systemate alternet. Quum itaque hac ratione ipsa sa-

nitatis typo quotidiano subjiciatur, eadem quoque lex valebit, si causa qualicumque vitalis vigor in alterutro systemate intenditur. Quod quum in rerum praesentia fiat in systemate nervoso altiori, utique asserere licebit, vitam vegetativam, qualis ex systematis vasorum actione organica praecedit, aliquam pati depressionem, quod tamen damnum per vitalem vigorem ad systema vasorum rursus reversum resarciri queit. — Cui porro non latet systematis gangliosi in productionem organicam vis, eidem nec latebit vitalem rationem, qualis in hoc systemate supra illustrata fuit, non efficere non posse, quin productionis organicae energia minuat. Quamobrem patet, vitae vegetativae variam subeundam esse mutationem in singulis momentis metamorphoseos quum progredientis tum regredientis, saepe unum tamen vix animadvertendam.

§. 8.

Intimum commercium, quod productionem inter organicam, et organisationem viget, efficit, ut mutatae vegetationis indole, ipsa quoque organisatio in mixtione, et forma metamorphosim suam subeat: eamque maiorem, quo gravior est vegetationis affectio. —

Culmen itaque disquisitionis circa eruditorum vitam factae est, per mentis operationes quibus intensioribus literatorum munus eminent, vitae energiam in organis cerebralibus exaltari, eandem vero in reliquo organico contextu imminui; quae operationes, si non ultra tempus protrahuntur, vitalem activitatem intra sanitatis sphaeram continent; sin vero minus, fertilem sistunt quum dynamicorum, tum et organicorum numerosissimorum morborum scaturiginem.

§. 9.

Facili quis negotio seduci potest, ut contendat processus vitalis vix expositum ad forum pathologicum iam

fore vocandum, quippe qui harmoniam actionum organicarum manifeste turbatam offerat. — Ast ad harmoniam actionum organicarum, et functionum concentum mentis culturam aequè requiri ac aliorum organorum exercitium, nemo inficias ibit. Ab hac mentis operationes, quales ab eruditis exercentur, non nisi gradu divergant. Ipse autem processus vitalis ad certam quidem quantitatis, et qualitatis normam, ast non inter angustissimos limites restrictas, hanc normam ad certum usque gradum transcendere poterit, quin morbi imaginem illico gignat. Quid? quod lege immutabili eandem quantitatis, et qualitatis rationem continuo servare nequeat. Quam obrem inorganis cerebralibus ad certum usque gradum elatus processus vitalis, inque organis vitae vegetativae dicatis depressus, nec dum generabit morbum, quin tamen negetur, eundem vitae sanae statum in morbosum facile deflectere posse. — Porro organorum sensorii moderatum exercitium vim vitae aequè, ac in aliis organis corroborabit, ut moderata pro stimulo receptivitate valida praesto sit reagendi facultas. — Tandem nec illud reticendum videtur, eruditorum munus quod si in se spectatum morbum produceret, idem de quovis alio vitae genere contendendum fore.

§. 10.

Multifaria officia literatorum involvunt differentiam vilem non habendam. Pro diversitate objectorum, circa quae eorum activitas eminet, triplicem classem censeo statuendam: 1) complectitur illorum numerum, qui circa rerum naturalium contemplationem, et disquisitionem versantur. 2) Eorum, qui idearum sublimium meditatione detinentur. 3) Denique horum, qui utrumque activitatis objectum amplectuntur.

§. 11.

1. Quibus rerum naturalium contemplatio atque disquisitio praecipuum vitae officium sistit, validum exhi-

bent sensuum externorum exercitium, quorum ope cognitionum materiem hauriunt. Huic autem negotio mens humana acquiescere non valet, sed accedente abstractione, et reflexione conceptus generales formare intendit, sub qua operatione sensuum internorum exercitium requiritur haud leve; phantasiam vero saepe numero magnam hic ludere scenam constat. Accedit, quod motus muscularis variam sub hocce vitae munere intensionem, atque extensionem patiatur.

2) Illi, qui meditatione potissimum occupantur sensus internos maxime intendunt. Etenim quae per intellectus, et rationis operationes peragitur, meditatio sibi expetit abstractionem ab omni alia perceptione alioque simulacro et attentionem in praesentem praesentationum seriem. Quod fieri vero ut possit requirit continuam atque tam vividam simulacrorum in sensibus internis excitationem, quae sensuum externorum per stimulos suos sollicitationem superet. Ut vero ipsa meditatio continuetur, necessaria est continua representationum comparatio, coniunctio, atque seiunctio, novarum productio atque consociatio. Id quod absque organorum sensorii continua incitatione eaque citissime repetita peragi nequit. Sub hac gravi vitae cerebri incitatione motus muscularis voluntati obtemperans ut plurimum languet. Hinc abunde patet, quam nimium tale officium sibi expetere processus vitalis robur, nisi serius ocius divitem morborum fontem sistat.

3) Qui utrumque vitae officium iungunt, eruditi ambas quoque vitae modificationes unient.

Morborum Genesis.

§. 12.

Fundata itaque, et expedita quantum licuit, notione de vitali modificatione per eruditorum munera,

transeundum nunc est ad conceptum morbi faciendum. Cum ergo singulus, ut lucem conspiciat, morbus, duo requirat momenta, agemus itaque de illis, et quidem de dispositione ad morbum, qua momento interno, atque de potentiis morbificis qua momento externo, quatenus in specifica relatione versantur cum dispositione ex vitae genere prodeunte, actione earundem diversimode inde modificata.

§. 13.

Dispositio ad morbum, docente Cel-Hartmann, statum illum sistit organismi vivi internum, quo ad suscipiendam potentiae morbificae actionem, et morbi conceptionem aptus redditur. Divisitque dispositionem in generalem, atque specialem. De generali ad morbos dispositione sermonem faciendum nullum opusculi finis docet. — Solum itaque agendum nobis erit de speciali morborum dispositione, cuius fontem in eruditis vitae genus sistit.

§. 14.

Serio quis si reputaverit, qualem per diversas mentis operationes patiat modificationem processus vitalis, et organisatio, huic magna inde ad morbos dynamicos, et organicos genita dispositio elucebit; id quod faciliori perspicietur negotio, si eadem dispositio quoad quantitatem, et qualitatem scorsim spectetur.

De Dispositione quantitativa.

§. 15.

Quantitativa Dispositio gradum designans ad morbos quoscunque, definitur per aetatis, sexus, temperamentum atque habitus corporis diversitatem, quin connata simul praeter videatur dispositio.

1-o Quum processus vitalis differat, et organisationis humanae vigor, et indoles in variis evolutionis et regres-

tionis stadiis, sane diversae intensitatis sub variis aetatis periodis erit totius organismi, et organorum cerebralium reactio interna, imo nec aequalis est pro mentis operationibus receptivitas. Hinc varius manat dispositionis gradus. — Aetas tenera omnium organorum, maximam tamen systematis nervosi teneritudinem, atque minorem energiam internam offert, praedominante ubique summa sensibilitate atque irritabilitate. Vitalis vigor in organorum Cerebralium evolutione plenaria atque confirmatione occupatur; conscientia sui ipsius nascens; mentis cultura inchoans illarum non nisi facultatum exercitium admittit, quae in proximo cum sensibus externis commercio versantur; facillima tamen inde defatigatio atque exhaustio. Patet inde, rem non esse levem, in tenerrima adhuc aetate versantes laboribus literariis jam jam obruere. Vegetationem inde gravissime adfici atque integram organismi evolutionem inde summopere retineri, quotidiana testantur exempla, nec non praemataram saepe saepius induci mentis hebetudinem. Crescente aetate crescit vitalis vigor, atque, reactionis robur; minor hinc aetatis juvenilis, et virilis dispositio, sub qua major mentis facultatum cultura, exercitium intensum atque extensum sine nova institui queit. Sub senio crescit rursus dispositionis gradus, totius organismi rigiditas, et vitalis torpor reactionem solito majorem non sine magna virium consumptione perferre valent.

2.) Haud minus ac exmomentis nunc adductis ex temperamentorum diversitate procedit dispositionis gradualis discrimen. In hominibus, qui insigniuntur temperamento, quod dicunt sensibile vel aequae volatile, facultatum mentis magna observatur agilitas, praedominante imprimis phantasia. Magna ingenii abundantia in iis literatorum muneribus, quae phantasiae vigorem sibi expetunt. Tanta ingenii volubilitas atque processus vitalis agilitas efficiunt, ut mentis operationibus solito in-

lensoribus aut protractis celeris defatigatio inducatur atque exhaustio, unde magna pro potentiis nocentibus receptivitas, adeoque et magna ad morbos dispositio. — Majorem iam et mentis vigorem, et processus vitalis universi energiam offert temperamentum energeticum; omnium vero maximam temperamentum irritabile seu robustum. Ingenium acre ac perspicax in illo, profundum ac penetrans in hoc; meditationibus favens, languente tamen phantasiae vivacitate. Minoritaque prae reliquis dispositio. — Temperamento cum processus vitalis universi torpore aequalis plerumque adnexus est languor facultatum mentis. Eadem hinc dispositionis ratio, qualis sub senio contingere solet.

3. Prout singulis temperamentis suis respondet corporis habitus, ita et dispositionis gradus secundum eandem normam mensurandus est. Emergit autem exinaequali et minus consona ad organismi reliquum systematis nervosi evolutione inquibusdam individuis habitus nervosus dictus, similem praebens dispositionem, quae temperamento sensibili vix tributa fuit; ast gradu majorem. — Validam quoque dispositionem exhibet habitus apoplecticus, ob summam ex vasis cephalicis sanguiferis praeter normam evolutis congestionis pronitatem operationibus mentis paulo intensioribus minime favens.

4.) Denique nemo negare poterit dispositionem conflatae saepe numero a' genitoribus ad filios nepotesque jure quasi haereditario propagari, teste experientia; quapropter connatae nomine insignitur.

Haec itaque sunt, quae circa dispositionem quantitativam loquenda proposuimus.

De Dispositione qualitativa.

§. 16.

Qualitativa ad morbos dispositio dicitur ille status organismi humani vivi, quo hic adcertum morborum or-

dinem, genus, ac speciem proclivis redditur, cuius disquisitioni mens nostra curatius diutiusque inhaerebit. Ex illo vero momento considerationem instituendam censeo, ubi dispositio ipsa ad altiorem elata gradum, faventibus conditionibus circumstantiisque, in morbum prorumpit apertum; id quod in eruditis fit causa duplici oblata:

1.) Si facultatum mentis activitas nimia intensione, et longiori peccat protractione;

2.) Si earundem facultatum partiale instituitur exercitum atque cultura.

§. 17.

Activitas facultatum mentis si nimis intendatur, iustoque diutius protrahatur, excedens generatur processus vitalis in sensorio communi incitatio, cum ulterioribus virium vitalium et organisationis mutationibus supra expositis, gradu tamen altioribus. Attamen clarior evadet res, si ad illud discrimen respicietur, cuius in §. 10. et 11. mentionem fecimus.

§. 18.

Si illam classem literatorum oculo acutiori consideramus, cuius individuorum praecipuum munus circa res naturales contemplandas, atque disquirendas versatur, animadvertere est, processus vitalis incitationem praecipuis in organis sensuum externorum exurgere, utpote hoc loco imprimis activis. Oritur inde sensibilitatis exaltatio, congeritur sanguis uberius ad haec organa, magna ad phlogoses pronitas, magna in nutritionis, et secretionis vitia inclinatio, vitiata simul inde organisatione; tandem debilitas ac paralytisis. Eadem incitatio facultatum mentis activitatem partim retinet, partim turbat, quippe quae suggestarum per sensus externos materierum cognoscendarum abstractionis tempus non concedit. Magna hinc atque continua imaginationis agitatio deflectentis ab intellectus rationisque legibus; eius-

deum activitas invita quoque mente. Perit tandem normalis sensuum internorum ad externos relatio, ut repraesentationes per sensus externos suggestae a sensationibus internis haud amplius discernantur; pervigilium inde, et delirium, imo et ipsius Vesaniae, Ecnoiae, Ethymiae, vel ipsis Ecbuliae nonnunquam generatio. — Porro concipi potest facillimo negotio, quantopere sub hacce mentis intelligentis passione, mentis sentientis volentisque manifestationes aegerrime quoque procedere debeant. Affectuum itaque quum excitantium, tum deprimentium acque ac passionum successio frequens atque summe nociva. — Re ita constituta, atque conversa omni processus vitalis energia ad systema nervosum cerebrale, laeditur magnopere actionum vitalium functionumque harmonia. Sensibilitatis systematis nervosi elatae vasorum particeps fit systema, unde motus continui febiles, cum magna citaque virium et materiae consumptione, debilitas ubique versatilis, sat cito increscens, quum reproductionis relate ad consumptionem magnus sit languor, idque ideo materia organica reproducitur imperfecta, nec ad altiorem elevatur dignitatis gradum. — Quae vix allata majorem adhuc nanciscuntur perspicuitatem, si ad motus muscularis rationem respiciatur, qui in illo eruditorum munere, de quo sermo est, nunc excedens, nunc languens animadvertitur. Etenim evenit, ut viri scientia insignes rerum naturalium nexum, et rationem perscrutandi causa longis, atque molestissimis saepe itineribus detineantur, quo quidem detrimentum ex mentis inertia intensione praecavetur, ast nova pro morbis ansa exurgit, vel ex eo, quod omni Atmosphaerae vicissitudini expositi, discrimini quoque ex peculiari climatis atque nutrimentorum indole proficiscenti obnoxii evadant. Hinc casus haud infrequens, qui montium praealtorum adscensum tentant. haemorrhagiis corripri saepe praecipitibus. — Accedit rursus, ut eruditi sub hoc vitae negotio vitam sedentariam, ut dicunt, vi-

vere cogantur. Quo in casu effectus proficiscentes ex neglecto motu musculari convenient cum iis, in subsequa paragrapho exponendis.

§. 19.

Officium quorum circa philosophicas meditationes versatur, eruditorum valetudo dubio magis loco posita prioribus. Etenim quae absque magna mentis intensione, atque organorum cerebralium defatigatione peragi protrahique nequit, meditatio profunda, ratione simul habita ad reliquas organismi conditiones, fertilis existere potest plurimorum morborum scaturigo, si nimia evadit. Effectus inde promanantes concernunt: 1.) Organa cerebralialia ipsamque mentem. Conversa videlicet per processum vitalis in organis cerebri exaltationem vitae energia ad haecce organa, eadem non solum voluntatis organa, et musculis, sed toti etiam subducituae systemati vasorum. Efficitur magnus sanguinis ad encephalon ad pulsus, dira cephalaea, inquietudo, pervigilium, dispositio ad encephalidem, ipsa vesania, Mania prae aliis, magna in affectus excitantes et passiones propensio. Hos effectus excipiunt postea phaenomena debilitatis torpidae, videlicet impotentia functiones mentis exercendi, amnesia, vertigo, animi dejectio, et vesania torpida. — 2.) Reliquum systema nervosum, cuius vitalis conditio in intimo nexu cum vita cerebriali: Vitali vi in encephalo excedente totius nervei systematis exaltatur sensibilitas, sensationum dolorificarum saepe cito alternantium magna copia, inquietudinis, atque anxietatis, caloris atque frigoris alternantis sensus, epilepsiae, Choreae St. Viti, aliarumque spasticarum, atque convulsivarum affectionum generatio. Sequuntur postmodum torpor, anaesthesia, anodynia, paralysis, apoplexia. — 3.) Systema reproductivum: Humorū circulus ab initio per nerveum influxum intensior, deficiente tamen energia interna; postmodum languor circuli ac respirationis, totius ve-

getationis vigor fractus, digestio prava, dispepsia chronica, anorexia, degeneratio acida chyni, et mucosa, flatulentia continua sursum, ac deorsum, alvinae deiectionis tarditas, assimilatio imperfecta, sanguinis tenuitas aquosa, vel spissitudo mucosa, vel et laticis huius penuria, eiusdem in venis accumulatio, stases in vena portarum, in glandulis aliisque visceribus, hypocondriasis, haemorrhoidum productio; secretiones, et excretiones aliae cohibitae, minima reactio in rerum externarum, praeprimis atmosphaerae influxum, rheumatologia, arthritis, et podagra; cachexia tandem universalis, febris depascens. — Augentur autem hi effectus atque sustentantur per motus muscularis ut plurimum languorem, atque per frequentem ac protractam sessionem, vel corporis statum erectum, quo sanguinis circulo aliunde jam turbato, majora ponuntur adhuc obstacula praeter organa abdominis, illa pectoris quoque infestantia, idque eo magis, quum sequelae aëris stagnantis, non debite renovati huc faciant; congestiones itaque ad organa pectoralia, pneumonorrhagiae, aut hydrothoracis metus justus. — 4.) Organisationis depravationem: Producitur vasorum in encephalo conditio abnormis, aneurismata, varices, pronitas in apoplexiam sanguineam, hydatides, excrescentiae morbosae, eadem vitia in aliis cavis; accedit dispositio ad hernias, prolapsus, calculorum felleorum, et urinalium generationem.

Demonstrasse itaque videor, quam ancipiti loco posita sit salus virorum scientia clarissimorum, nec mirum amplius, cur, quos ingenio excellentes admiramur, eosdem valetudinarios semper cum morbo ac morte luctante lugeamus.

§. 20.

Qui utrumque conjungunt eruditorum munus, observationem atque meditationem, dispositionem quoque exhibent, medium locum tenentem inter eas, quae in

§. §. 18. 19. adductae fuere. Medicorum per saepe munus ad hanc normam referendum. Pauca verba hic adhuc facienda puto de singulari ad morbos proclivitate, quae iis ex sublimi Medicinae scientia accrescit, quippe qui cognitionibus imbuti, quae morbi notitiam, decurrendi rationem, atque variam terminandi sortem concernunt; quare insuper, quibus difficultatibus saepe saepius therapeuticum officium prematur, tanto facilius a sensu communi decepti haud raro adducuntur, ut morborum ingruentium vel neglectum vel immodicum fariant augmentum, quo saepe fit, ut, qui superari potuisset morbus antea, aut arduus nunc evadat sanatu, aut omnem penitus respuat medelam.

§. 21.

Quod si facultatum mentis partiale instituitur exercitium atque cultura, damnum primo invadit ipsius mentis activitatem, rationem petens ex turbata facultatum consociatione harmonica. Etenim quae justo majori solertia colitur mentis facultas una alterave, sublato pro reliquis excolendi tempore, dominio potita ceterarum demum omnem opprimit activitatem. Imaginationis facilis est praevalentia, cui vel tanta non nunquam elatio, ut insolita simulacrorum ab eadem provocatorum vivacitas exoritur, atque celerrima imaginum consociatio, vel e contra imaginationis praecipitatio, qua illorum, quae imago produxit, rebus externis, distinctio cessat. Res denique eoperducitur, ut imaginationibus operatio ab intellectus rationisque legibus deflectat; continua inde per phantasmata vexatio, inquietudo, pervigilium, delirium, exstasis, melancholia, mania melancholica, etc. — Quanta ipsa vita cerebrialis exinde patiat, ex praegressis facile intelligitur. — Haud raro fit, ut sensuum externorum alius aliusve in eruditis instituat cultus, reliquis incultis relictis. Inde non solum harmonia in systemate nervoso altiore, verum et in reliquo

organismo tollitur. Qui minus colluntur, sensus potentis morbificis magis patent, humorum circulus inaequalis, organorum evolutio, et omnia inde fluentia mala.

De Potentiis nocentibus.

§. 22.

Quae in relatione singulari ad processum vitalem, qualis ex eruditorum munere procedit, versantur, potentiae morbificae ad sequentes referri possunt: 1) operationum mentis aut omnium, aut singularum intentio nimia; 2) Animi affectus et pathemata; 3) motus muscularis, atque 4) Somni defectus: 5) Potulentorum stimulantium, nec non 6) Veneris modum excedens usus; 7) Variorum obiectorum vis morbifica singularis.

§. 23.

Vis noxia, quae ex operationum mentis intentione nimia in vitalem actionem redundat, in §. §. 18. 19. 20. perlustrata est.

§. 24.

Si gravis ac communis affectuum pathematumque ad processum vitalem relatio in proprium ad vitalem activitatem, qualis in eruditis procedit censum vocatur, magna patebit eorum in morborum provocationem vis. Etenim ea animi affectuum et pathematum est vis indolis sive excitantis sint sive deprimentis, gratae aut ingratae, ut totius systematis nervosi et functionum illius harmonicum turbant concentum, operationum mentis tollant consociationem, activitatem eiusdem provocent aut inaequalem aut continuam exagitationem et mentis, et voluntatis. Turbae hae ad musculos per voluntatem directos progagatae, eorumdem actionem reddunt inaequalem; ad systema, vero vasorum reflexae omnium

functionum inde pendentium, circuli respirii, secretionis atque excretionis provocant anomaliam: Quae si conferuntur cum magna ad easdem turbas dispositione ex eruditorum munere prodeunte, computata in super magna ad animi affectus et pathemata proclivitate, profecto per spiciet quisque, quam facilis inde morborum plurimorum generatio. Quid? quod id eo facilius sit: quo major est pronitas in affectuum oppositorum saepe ac pathematum variationem, quo fit, ut vitae nerveae eo gravior nascatur afflictio atque exagitatio, citiorque producat exhaustio. Est tamen in diversis animi affectibus atque pathematibus vis nocivae gradus, ut sint, qui modum non excedentes vitae fluxui amicum addant stimulum, id quod de spe, laetitia, amore, nec non de ambitione moderata contendere licet; sint vero rursus, quorumvis nociva ex natura sua summopere intendatur, quod de affectibus, et pathematibus ingratis sive excitantibus sive deprimentibus asserere licebit. Irae nec non invidiae pronitas ac vis deleteria eminent. —

§. 25.

• Si de motu musculari verba fiunt hoc loco, deficiens non nisi in computum vocandus, quum excedentibus rarior sit in eruditis occasio, et effectuum inde pendentium a communibus vix singularitas, deficientis vero frequentissima ansa atque effectuum maior numerus. Literatorum perquam plurimorum est muneribus in sedentis aut stantis vacare corporis positione, quo fit, ut necessitate saepe non evitanda coacti, de motu musculari neglecto doleant, quod, si iusto longius protrahitur, nullo modo compensari poterit, atque integram demum sanitatem non pessumdare non debet. Memores dispositionis ex ipsa vitali modificatione provenientis, facile perspicendum, quam celeri passu effectus motus muscularis neglecti non adparere non possint, quin et alios simul pedissequos habeant, ex motu proprie non proficien-

tes. Effectus ipsi proximo concernunt musculos, quorum functio organica impedita, vegetatio imperfecta, teneritudo, mollities, reactionis imbecillitas. Prae aliis extrema artuum patiuntur, quorum infirmitas nascitur, vegetatio circa articulos retenta, secretionis synovialis anomalia, rigiditas articularum, quin et anchyloseos genesis.

Pars nervea, qua systema musculare regitur, cum muscoli vita interna in intimo nexu posita, vera notatur debilitate, ad omne propaganda nerveum systema. Ipsi tandem systemati vasorum praecipuus detrahitur stimulus ex quo respirationis, circulationis, atque digestionis inertia, metamorphoseos progredientis indoles imperfecta, mucis crudi, et albuminis abundantia, deficiens iusta cruoris atque fibrae proportio, caloris evolutio minor, cachexia pituitosa cum sequelis omnibus vix evitandis, inter quas stagnationes in vasis lymphaticis atque venis, praecipue abdominalibus, viscerum obstructions, haemorrhoides, pedum varices, menstruorum anomalias, leucorrhoeam, varios in viscerum situ errores, hypocondriaseos atque hysteriae genesim non praevertendam, atque summam in omnem cachexiam pronitatem commemorare oportet. His effectibus, sane invidendis illi sese adiungunt, qui ex aeris corrupti aut saltem non debite renovati respiratione redundant, de quo alio loco iam erat sermo. — Silentio tamen praetereundum non est, motu musculari neglecto, musculos nonnunquam singulis functionibus prospicientes excedente activitate peccare. Exemplo ut utar oratorum, quorum munus sequelis malis eos obnoxios reddit, quae ex musculorum, vocem, loquelam, respirationem regentium nimia ac violenta per saepe intentione in organa thoracis redundant.

§. 26.

Nullum sane vitae munus, quam eruditorum, magis ad vigiliam invitat, quippe qui silente strepitu ac clamore diurno, nocturno tempore eo solertius officii incumbere queunt. Licet itaque lucrentur, quod diurno fragore maiore mentis intentione opus sit, tanto majus tamen exvigiliis protractis capiunt detrimentum. Effectus procedentes pares sunt iis, qui ex nimia mentis intentione scaturiunt. Fieri itaque nequit, quin numero, et intentione multum augeantur.

§. 27.

Non exiguum exercent potulenta stimulantia influxum in vitam eruditorum. Quae modica quantitate ingeruntur, potulenta vinosa bonae qualitatis, et sincera studiis exhaustis egregium sistunt stimulans, et gratissimum proviribus vitalibus reficiens. Quod quum sit, magna est apud eruditos ad vinosorum usum invitatio, facillima hinc ad abusum ansa. Tanto gravius autem inferunt damnum, quo magis immodicus est illorum usus, quippe quae incitatum per ipsa studia actionem vitalem magnopere adhuc intendunt, debilitatem augent, eamque reddunt indirectam, praeprimis vero in eruditis ad organisationis degenerationes, cachexias, et calculorum urinalium generationem eximiam inducunt dispositionem. Frequens quoque apud literarum cultores est potus coffeae usus. Quae tostione adinfusionem praeparantur, semina Coffeae sub hac praeparatione principii Tanini acidi gallarum, et olei empyreumatici productionem experiuntur, unde ipsi infuso magis autem decocto, adstringens communicatur vis, iuncta cum narcotica et stimulante. Hinc sponte fluit, non solum nervos inde affici, sed potens simul provocatur ad congestiones abdominales et cephalicas proclivitas, quae praesente iam ante hac dispositione, magnam ad morbos

rarios provocandos conferunt symbolam, interquos gravamina haemorrhoidalia, cephalae, digestionis anomaliae, eminent. Potus fabarum Coffeae eo maiorem meretur attentionem in eruditis, quo maiorem nocturno tempore somni arcendi gratia eiusdem usum faciunt,

§. 28.

Si, quem venereis abusus producit, effectus omnis reducitur ad humorum plasticorum dispendium inane, totius systematis nervosi energiam exhaustam, genitalium functionum infirmitatem nec non tabis peculiaris productionem, negari sane non potest, hosce effectus facilius posse, et altiori imò gradu debere produci in eruditis, in quibus tanta iam adest ad excipiendos hosce effectus praeparatio, depressa vegetatio, atque energia nervorum saepe saepius labefactata. Effectus inde promanantes non abluuntur ab iis, quales in omni homine animadvertere licet,

§. 29.

Obiectorum, circa quae eruditorum industria versatur, natura sistit, saepe potentiam nocentem summae dignitatis, summa vero obiectorum varietas eandem quoque potentiam reddit diversam. Quantis quaeso, quamque diversis potentiis infestis obnoxii sunt, qui chemiae studium navant, et vitam! Singularis autem obiectorum natura peculiarem quoque illorum ad organismum relationem determinat.

§. 30.

Cuncta, quae considerationi huc usque subjecta, si adamussim ducuntur, illustratum videtur atque expositum, quantae insidiae struantur vitae virorum Clarissimorum scientiarum culturae immersorum, eaeque numero maiores, quo intensius fervet studium. Ast forti manu infringitur insidiarum vis nociva per vitae sapientiam ex scientiarum societate genitam, perque magnas ubique parandas vitae delicias.

L i t e r a t u r a

Auctores Monographi.

Sim. And. Tissot, de valetudine Literatorum. Leipz. Schwickert. 1769 8.

Eben derselbe. Von der Gesundheit der Gelehrten, aus dem Französischen übersetzt. Leipz. Müller. 1775 8.

Eben derselbe. Anleitung für Gelehrte und Personen von einer sitzenden Lebensart in Absicht auf die Gesundheit; nebst Gli Sucher's Anleitung zur Gesundheit des Geistes, oder Naturgeschichte der Weisen. Hamburg, Typographische Gesellschaft. 1768 8.

Fran. May's Auszug aus dem Vorlesungen über die Lebensart der Studirenden. Heidelberg. Pfahler 1786 4.

Feyioy's Diätetik vorzüglich für Studierende, aus dem Spanischen in's Englische, und aus diesem in's Deutsche übersetzt, vor Ch. F. Michaelis Zittau. Schöps 1790 8.

J, H. Jördens über die menschliche Natur, oder die Mittel ein hohes Alter zu erreichen, zur Beherzigung für junge Studierende und Personen, die sich einer sitzenden Lebensart widmen. Leipz. Göschen, 1797 2 Bände gr. 8.

Sjn, And. Tissot's Versuch von den Krankheiten vornehmer und reicher Personen an Höfen, aus dem

Französischen (1770). Nürnberg Felsecker 1777.
gr. 8.

J. Ch. Gli. Ackerman über die Krankheiten der Gelehr-
ten und die sicherste Art sie abzuhalten und zu
heilen. Nürnberg 1779 8.

T h e s e s.

1. Sanguis vitalitate gaudet.
 2. Contagii susceptio, et Foecundatio processus homonymi sunt.
 3. Blenorrhoicum et syphiliticum virus diversum.
 4. Actio narcoticorum actioni frigoris aequi paranda.
 5. Influxus beneficus coordinationum politico-medicarum in salutem generis humani aquovis agnoscendus.
 6. Lux specificae in nervos, calor in vasa agit.
 7. Graviditatis extra uterinae non datur certa diagnosis.
 8. Imaginatio luxurians fons fertilissimus morborum psychicorum.
 9. Dolor et voluptas duo vitae custodes, et tendit utrumque in vitae exitium, dum est nimium.
 10. Venae non solum sanguini ex arteriis revehendo, sed et resorptioni humorum dicatae sunt.
 11. Mors generationi, non vitae opponitur. —
-